

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-278-2-19-23>

УДК 314:74

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Зима О.Г., Птащенко О.В., Яковлева О.Ю.

TRANSFORMATION OF POPULATION MIGRATION IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION: STATUS AND TRENDS

Zyma O.H., Ptashchenko O.V., Yakovleva O.Y.

В представленій роботі розглянуто основні тенденції трансформації міграційних процесів та їх вплив на становлення та розвиток суспільних відносин. Так в ході дослідження доведено, що глобалізація розширює сферу міграційного впливу, залучаючи до цього явища все більше країн. Навіть країни, які раніше не були значними точками призначення або вихідними країнами міграції, тепер стають активними учасниками міграційних процесів. Це створює нові виклики та можливості для управління міграцією національними та міжнародними організаціями. Також глобалізація має вплив на демографічну структуру країн, зокрема на зміну співвідношення між молодим та старим населенням, рівень народжуваності та смертності. Міграція може змінювати розмір та склад населення країни, що має важливі соціальні та економічні наслідки.

Основними методами дослідження є аналіз та синтез для представлення основних результатів дослідження, методи дедукції та індукції для виявлення основних трансформаційних процесів, що мають вплив на міграційні потоки.

Метою представленого дослідження є виявлення основних трансформаційних тенденцій, що мають місце в сучасних умовах глобалізації та пов'язані з міграційним процесом та його трансформацією.

Основними результатами дослідження можливо вважати наступне:

Обсяги міграції населення постійно зростають. Це пов'язано з різноманітними факторами, такими як геополітичні зміни, соціально-економічні нерівності, конфлікти та кризові ситуації. Зростає як міжнародна, так і внутрішня міграція в рамках країн.

Напрямки міграції також зазнають змін. Якісні зміни в економічному, політичному та соціальному контексті можуть призводити до зміни передпочитаних країн міграції. Такі зміни можуть бути викликані зміною ринкових умов праці, наявністю но-

вих можливостей освіти та навчання, або наявністю соціальних зв'язків з певною країною.

Мігрантські групи стають все більш різноманітними за етнічною приналежністю, професійним складом, рівнем освіти та соціальним статусом. Це відображається в розмаїтості мотивацій та потреб мігрантів, а також впливає на їх інтеграцію в нові соціальні середовища.

Ключові слова: міграційний потік, трудова міграція, трудові ресурси, інтелектуальний потенціал, міграційний процес.

Постановка проблеми. Глобалізація має значний вплив на міграцію населення, змінюючи її характер та структуру. Зростання міграції населення ставить перед суспільствами виклики та можливості. Суспільства повинні забезпечити належні умови для інтеграції мігрантів, враховуючи їхні потреби та права. Водночас, міграція може викликати напруженість та конфлікти, які потребують вирішення з боку урядів та міжнародних організацій.

Слід зазначити, що сучасний стан міграційних процесів викликає потребу у створенні ефективних механізмів соціальної інтеграції мігрантів. Важливо створити умови для доступу до освіти, здоров'я, житла та роботи, що сприятиме успішній адаптації та інтеграції мігрантів.

Міграція може мати політичні наслідки, зокрема в контексті формування політичних настроїв, політичної репрезентації та виборів. Мігранти можуть впливати на політичний

процес у країнах-отримувачах та у своїх рідних країнах через економічний, соціальний та культурний вплив.

У зв'язку з цим, уряди та міжнародні організації повинні розробляти ефективні політики та стратегії, спрямовані на керування міграційними процесами, забезпечення соціальної інтеграції та підтримки мігрантів, а також збереження соціальної стабільності та розвитку країн.

Аналіз останніх публікацій. В економічних і соціологічних дослідженнях вчені зазвичай вивчають взаємозв'язок між переміщенням населення та економічними і соціальними процесами, такими як зайнятість, дохід і етнічна ідентичність. Серед видатних економістів, які вивчають міграцію, - Джордж Бордо, Джеймс Хансен і Дуглас Мессей.

У демографічних та антропологічних дослідженнях науковці вивчають міграційні процеси з точки зору їхнього впливу на демографічний склад та культурне розмаїття. Наприклад, такі провідні демографи, як Джорджія Колдуелл, Рон Ласлетт і Деніел Массі вивчали вплив імміграції на зміну демографічної структури населення.

У політології дослідження руху населення зазвичай пов'язане з питаннями імміграційної політики та прав іммігрантів. Серед важливих політологів, які вивчали міграцію, - Філіп Мартін, Джонатан Морроу та Альберт Вебер.

Саме через постійну трансформацію міграційного процесу ця економічна категорія є динамічною та потребує постійних досліджень, що обумовлює актуалізацію дослідження представленої проблеми.

Мета. Метою представленої роботи є визначення основних тенденцій трансформації міграційних потоків сьогодення в сучасних умовах інноваційних та глобалізаційних змін.

Виклад основних матеріалів дослідження.

Міграція – це територіальне переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання або місця роботи (постійної або довгострокової) в межах країни або за її межами. У демографії та економіці народонаселення термін "міграція" використовується для позначення тих актів просторової мобільності, які, по-перше, перетинають адміністративні межі місця проживання і, по-друге, пов'язані з постійною або тимчасовою зміною місця проживання фізичної особи. Навряд чи знайдуться способи

призупинити активні процеси міграції [1, 5, 8, 9].

Соціально-економічна сутність мобільності населення полягає у забезпеченні кількісної та якісної відповідності між потребою в робочій силі та її наявністю в різних регіонах країни, а також у реалізації бажань працівників задовольнити свої соціальні, професійні, якісні та інтелектуальні потреби [1, 10].

Існує різна класифікація чинників міграційних процесів, під дією яких формуються масштаби та напрями переміщення населення. Це відбувається під впливом дії політичних, економічних, демографічних, екологічних та інших факторів, але всі вони взаємопов'язані. Міграція відбувається завжди за власним бажанням. Про це говориться в «Загальній декларації прав людини» Генасамблея ООН, 10 грудня 1948 року, Ст. 13: «Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.» Усі намагаються задовольнити свої матеріальні, професійні та духовні потреби [2, 3, 4].

Перш за все, варто зазначити, що через залучення населення практично всіх країн і регіонів міграційні потоки є не лише масштабними, але й етнічно, релігійно та культурно різноманітними, що значно посилюється в останні роки. Тому найбільш очевидним наслідком інтенсифікації міжнародної міграції є урізноманітнення етнічного складу населення більшості країн, особливо розвинених. Міграція приводить різні етнічні та культурні групи до безпосередньої взаємодії. Міграція призводить до безпосередньої взаємодії різних етнічних і культурних груп, створюючи серйозні проблеми як для мігрантів, так і для приймаючих суспільств. Це тим більше актуально, що для багатьох країн (у тому числі й для України) культурне розмаїття населення є новим явищем, оскільки донедавна вони були більш-менш однорідними. більш-менш однорідними в етнічному плані, що, власне, і стало основою для створення національних держав.

В абсолютних цифрах найбільша кількість мігрантів, тобто людей, які народилися в іншій країні, проживає в США (39 млн), де вони становлять 13% населення. У традиційно іммігрантських Канаді, Австралії та Новій Зеландії кількість іммігрантів менша (6,2 млн, 5 млн і 900 тис. відповідно), але їхня частка в населенні вища. За останні 10 років кількість

іммігрантів у США зростає на 40% (у 1996 році їх було 27,7 млн.), а в Канаді - на 26% (у 1996 році - 4,9 млн.). Серед європейських країн частка іммігрантів найвища в Люксембурзі та Швейцарії: понад третину і майже чверть населення. Більшість з них - громадяни інших європейських країн. В Ірландії, Австрії, Німеччині, Швеції, Бельгії, Іспанії, Нідерландах, Греції та Великобританії частка мігрантів перевищує 10%. [2, 6, 7, 11] Це демонструє те, що міграція в світі не рівномірна. Більшість обирає країну з високим рівнем життя та доходом. Адже в таких країнах краща та стабільна економічна та соціальна ситуація.

Не слід забувати про трудову міграцію. За оцінками Міжнародної організації праці вона становила майже п'ять відсотків світової робочої сили. Трудові мігранти працюють у всіх сферах, але частіше за все це галузі, де не потрібна висока кваліфікація. Це може бути сільське господарство, будівництво, сфера обслуговування тощо.

З одної сторони, це добре для підприємств, оскільки є можливість обрати дешеву робочу силу. Але з іншого боку, ми отримуємо нестачу робітників в одній країні та надлишок в іншій.

Міжнародна трудова міграція відрізняється від міжнародної міграції населення не тільки своєю метою, як уже зазначалося, але й тим, що вона, як правило, має тимчасовий характер і називається зворотною міграцією. Залежно від частоти міграції міжнародну трудову міграцію можна поділити на п'ять типів довгострокову (тривалістю кілька років), короткострокову (тривалістю від трьох місяців до одного року), сезонну (тривалістю до трьох місяців), вахтову (тривалістю до одного місяця) та маятникову (щоденну).

Залежно від рівня кваліфікації міжнародна трудова міграція поділяється на кваліфіковану трудову міграцію (виокремлюють процес "відтоку мізків") та некваліфіковану трудову міграцію.

За мотивом або бажанням міграція поділяється на добровільну та вимушену (наприклад, міграція біженців внаслідок техногенних катастроф).

За ступенем легальності розрізняють легальну та нелегальну трудову міграцію.

Нелегальна міжнародна трудова міграція виникає під впливом низки причин.

Найпоширенішими з них є наступні:

1. Відсутність чіткої міграційної політики або адміністративної інфраструктури для її реалізації;

2. Брак правових знань у сфері міграції і, як наслідок, нездатність діяти відповідно до чинного міграційного законодавства; - брак правових знань у сфері міграції і, як наслідок, нездатність діяти відповідно до чинного міграційного законодавства;

3. Складність і непослідовність процедур легалізації;

4. Змова між потенційними мігрантами та їхніми роботодавцями в минулому.

Присутність нелегальних мігрантів спричиняє економічні та особливо соціальні проблеми в приймаючій країні, які рано чи пізно потребують вирішення шляхом проведення виваженої міграційної політики.

Хоча міграційні процеси відбуваються в усьому світі і мають міжгалузевий характер, на світовому ринку праці чітко визначилися центри, до яких переважно спрямовуються трудові ресурси.

Міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні соціально-економічні наслідки. По-перше, виграють від неї переважно самі мігранти, які прагнуть переїхати до інших країн, щоб покращити своє становище. Підприємці, які наймають мігрантів, також отримують вигоду від їхніх низьких вимог щодо заробітної плати та відсутності профспілкового захисту мігрантів.

У контексті впливу міграції на соціальну безпеку особливу стурбованість викликають пов'язані з нею криміногенна та терористична загрози. Перша з них стосується як наростання вуличної злочинності, особливо в районах заселених іммігрантами, так і масштабного явища транснаціональної організованої злочинності, що займається незаконним переправленням через кордони та торгівлею людьми. Мігранти частіше, ніж місцеве населення, фігурують у кримінальній статистиці не лише як злочинці, а й як жертви. Ще більшу небезпеку для держави, суспільства та окремої особи несе міжнародний тероризм, оскільки більшість терористів – іммігранти. [3]

Соціальне значення діаспори для країни походження полягає в тому, що вона може відігравати важливу позитивну роль у розвитку, забезпечуючи соціальну мережу, через яку інвестиції, знання та ідеї можуть повертатися на батьківщину через грошові перекази. Соціальні зв'язки в діаспорі можуть бути використані для експорту товарів, вироблених в країні походження, тобто для розвитку міжнародної торгівлі і, таким чином, для надання додаткового імпульсу економіці. Таким

чином, попит на мігрантів стимулює імпорт з країни походження до приймаючої країни. За даними науковців, 10-відсоткове збільшення кількості мігрантів збільшує експорт до країни походження на 4,7%, а імпорт з країни походження - на 8,3% [4]. Окрім економічної ролі, діаспори відіграють також і політичну роль. Сильна діаспора організовує потужний вплив, який спрямовує інтереси країни походження за кордоном.

Для гармонізації відносин між мігрантами та корінним населенням необхідно формувати позитивну громадську думку через систему освіти та ЗМІ, а також розвивати ставлення до міграції не як до загрози, а як до нової можливості для збагачення суспільства. З іншого боку, державі необхідно будувати міцні та системні відносини з діаспорою та розробляти проактивну політику щодо неї. Громади громадян за кордоном слід розглядати не лише як інституції, що зберігають мовні та культурні традиції, а й як осередки, що мають потенціал для налагодження важливих для держави міжнародних зв'язків. Однак головною метою політики щодо діаспори має бути заохочення мігрантів до повернення на батьківщину та максимальне використання їхнього соціального, інвестиційного, трудового та інтелектуального потенціалу на користь держави.

Literature

- Engbersen G., Snel E., Boom J. "A Van Full of Poles": Liquid Migration from Central and Eastern Europe. A Continent Moving West? EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe. Black R., Engbersen G., Okólski M., Panțiru C., eds. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2010, pp. 115-140.
- International Migration Report 2017. UN, 2017 (ST/ESA/SER.A/403). 30 p.
- Panchenko V., Reznikova N., Bulatova O. Regulatory Competition in the Digital Economy: New Forms of Protectionism. International Economic Policy. 2020. № 1-2 (32-33). P. 49-79
- World Migration Report 2018. Geneva, IOM, 2017. 347 p.
- Зима О.Г., Афанасьєва О.М., Родіонов С.О., Кошарна в.В., Станкова А. Трансформації глобальної міграції населення. ВІСНИК СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені Володимира Даля № 1 (257) 2020. С.27-31
- Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
- Офіційний сайт Статистичної служби

Європейського Союзу. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>

- Panchenko V. G., Reznikova N. V., Ivashchenko O. A. Rozvytok industry 4.0 й цифрової економіки у фокусі глобального технологічного та інноваційного суперництва КНР і США. Економіка та держава. 2021. № 2. С. 4–10.
- Птащенко О. В. Міграційні потоки: сучасні тенденції соціальної напруги / О. В. Птащенко // Міжнародна економіка в умовах кліматичних змін: пандемічний та пост пандемічний період: зб. тез допов. міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, 11 квіт. 2022 р.: тези допов. – Тернопіль, 2022. – С. 21-22.
- Резнікова Н.В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. Економіка України. 2020. № 12. С. 77—80.
- Резнікова Н.В., Івашченко О.А., Курбала Н.В. Ідентифікаційні характеристики розвинених країн у мандатах міжнародних організацій: ознаки передової економіки у фокусі дослідження. Економіка та держава. 2020. № 9. С. 17–24.

References

- Engbersen G., Snel E., Boom J. "A Van Full of Poles": Liquid Migration from Central and Eastern Europe. A Continent Moving West? EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe. Black R., Engbersen G., Okólski M., Panțiru C., eds. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2010, pp. 115-140.
- International Migration Report 2017. UN, 2017 (ST/ESA/SER.A/403). 30 p.
- Panchenko V., Reznikova N., Bulatova O. Regulatory Competition in the Digital Economy: New Forms of Protectionism. International Economic Policy. 2020. № 1-2 (32-33). P. 49-79
- World Migration Report 2018. Geneva, IOM, 2017. 347 p.
- Zyma O.H., Afanas'yeva O.M., Rodionov S.O., Kosharna v.V., Stankova A. Transformatsiyi hlobal'noyi mihratsiyi naseleण्या. VISNYK SKHIDNOUKRAYINS'KOHO NATSIONAL'NOHO UNIVERSYTETU imeni Volodymyra Dalya № 1 (257) 2020. S.27-31
- Ofitsynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
- Ofitsynyy sayt Statystychnoyi sluzhby Yevropeys'koho Soyuzu. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Panchenko V. H., Reznikova N. V., Ivashchenko O. A. Rozvytok industry 4.0 y tsyfrovoyi ekonomiky u fokusi hlobal'noho tekhnolohichnoho ta innovatsynoho supernytstva KNR i SSHA. Ekonomika ta derzhava. 2021. № 2. S. 4–10.
- Ptashchenko O. V. Mihratsiyi potoky: suchasni tendentsiyi sotsial'noyi napruhy / O. V. Ptashchenko // Mizhnarodna ekonomika v umovakh

- klimatychnykh zmin: pandemichnyy ta post pandemichnyy period: zb. tez dopov. mizhnar. nauk.-prakt. konf. studentiv ta molodykh vchenykh, 11 kvit. 2022 r.: tezy dopov. – Ternopil', 2022. – S. 21-22.
10. Reznikova N.V. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny v epokhu hlobalizatsiyi: istoryko-teoretychni aspekty suchasnykh svitohospodars'kykh zv'yazkiv. *Ekonomika Ukrainy*. 2020. № 12. S. 77–80.
11. Reznikova N.V., Ivashchenko O.A., Kurbala N.V. Identyfikatsiyi kharakterystyky rozvynenykh krayin u mandatakh mizhnarodnykh orhanizatsiy: oznaky peredovoyi ekonomiky u fokusi doslidzhennya. *Ekonomika ta derzhava*. 2020. № 9. S. 17–24.

Zyma O.H., Ptashchenko O.V., Yakovleva O.Y.
Transformation of population migration in the conditions of globalization: status and trends

The presented work examines the main trends in the transformation of migration processes and their impact on the formation and development of social relations. Thus, in the course of the research, it is proven that globalization expands the sphere of migration influence, involving more and more countries in this phenomenon. Even countries that were not previously significant destinations or countries of origin of migration are now becoming active participants in migration processes. This creates new challenges and opportunities for migration management by national and international organizations.

Also, globalization has an impact on the demographic structure of countries, in particular on the change in the ratio between the young and old population, the birth rate and death rate. Migration can change the size and composition of a country's population, with important social and economic consequences.

The main research methods are analysis and synthesis to present the main research results, deduction

and induction methods to identify the main transformational processes that have an impact on migration flows.

The purpose of the presented research is to identify the main transformational trends taking place in modern conditions of globalization and related to the migration process and its transformation.

The following can be considered the main results of the study:

The volume of population migration is constantly increasing. This is due to various factors such as geopolitical changes, socio-economic inequalities, conflicts and crisis situations. Both international and internal migration within countries is increasing.

Migration directions are also changing. Qualitative changes in the economic, political and social context can lead to a change in the preferred countries of migration. Such changes may be caused by changes in labor market conditions, the availability of new opportunities for education and training, or the presence of social ties with a certain country.

Migrant groups are becoming more and more diverse in terms of ethnicity, occupation, level of education, and social status. This is reflected in the diversity of motivations and needs of migrants, and also affects their integration into new social environments.

Key words: migration flow, labor migration, labor resources, intellectual potential, migration process

Зима Олександр Григорович - к.е.н., професор кафедри туризму ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Птащенко Олена Валеріївна - д.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Яковлева Олена Юріївна – студентка 2 курсу спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Стаття подана 05.04.2023.